

FILTROVÁNÍ INTERNETU V ZAHRANIČÍ

Eva Marvanová, Národní knihovna ČR

Myšlenka svobodného a plně demokraticky přístupného internetu v dnešním světě příliš nefunguje. V následujícím textu jsou uvedeny příklady omezování svobodného přístupu k internetu. Existují způsoby kontroly dat, filtrování a sumarizace a průzkum osobních informací vládou. Za represí internetu ale nejsou pouze vlády, protože realizace cenzury se uskutečňuje za pomoci komerčních společností. Idea internetového průmyslu, který zajišťuje svobodný přístup k informacím pro všechny, kdykoli a kdekoli neplatí všude.

Intelektuální svoboda a bariéry přístupu k internetu v zahraničí Země „jedné strany“

Nejostřeji je za cenzuru internetu kritizována Čína, ve které byla vytvořena zcenzurovaná verze internetu. Je zde také největší počet tzv. kyberdisidentů, kterým hrozí vězení.

Uživatelé internetu byli za své výroky na síti uvězněni rovněž v Egyptě, v Íránu, v Libyi, na Maledivách, v Sýrii, v Tunisku a ve Vietnamu. Internet cenzurují země jako Barma, Kuba, Írán, Libye, Nepál, Severní Korea, Saúdská Arábie, Sýrie, Turkmenistán a Vietnam. Často cenzura znamená zákaz přístupu na určité stránky, například pornografické, ale také na stránky kritické vůči místní vládě.

Některé země, jako Turkmenistán, zakázaly lidem přístup na internet z domova a omezují přístup jen v internetových kavárnách, které se dají snáze ovládat. Barma zakázala webové emaily jako Hotmail a Yahoo mail.

The image is a promotional graphic for 'KSC Total Security System'. On the left, there is a photograph of two men in dark suits standing in a modern office environment with large windows. Below the photo, the text 'KSC Total Security System' is written in white on a dark blue background. To the right of the photo is a blue rectangular box with a list of security features, each preceded by a white downward-pointing arrowhead. The features listed are: SmartFilter, Mail Washer, Corporate Firewall, Anti-virus Firewall, and Anti-virus Server. At the bottom right of this box, there is a link that says 'Read more...'. Below the entire graphic, a green horizontal bar contains the text 'Zdroj: Archív LtN' in white.

- SmartFilter
- Mail Washer
- Corporate Firewall
- Anti-virus Firewall
- Anti-virus Server

[Read more...](#)

Zdroj: Archív LtN

Arabské režimy od Tuniska po Jemen využívají software SmartFilter od americké firmy Secure Computing Corporation, obsahující katalogizovaný a průběžně aktualizovaný index stránek s nevhodným obsahem.

Evropa

V Evropě se klade menší důraz na cenzurování internetu a zadržování dat. Některé evropské země využívají ve veřejných knihovnách filtrační software, který nabízí poskytovatelé internetových služeb. Knihovny o této možnosti rozhodují na základě vlastního uvážení, instalace filtračního softwaru je v některých zemích podporována vládou.

Ve **Velké Británii** se poskytovatel internetových služeb KINGSTON Communications stal členem Internet Content Rating Association (ICRA) www.icra.org. ICRA je neprofitovou organizací, která sídlí v UK a USA a má zastoupení v **Německu a Španělsku**. Firma poskytuje program, který zamezuje přístup k nevhodným stránkám, přičemž uživatelé systému sami určí, které stránky nebudou přístupné dětem na počítačích. V Německu jsou od roku 2000 podle zákona žalovatelní provozovatelé webových stránek s rasistickou propagandou, v německých knihovnách se rovněž využívá filtrační software, který zamezuje dětem v přístupu na škodlivé stránky. Ve **Francii** poskytovatelé internetových služeb nabízejí předplatitelům filtrační software, ale nemají povinnost instalovat jej. Současné trendy ve Francii se přiklánějí k zabránění přístupu ke škodlivým stránkám využíváním filtračního softwaru.

V roce 2006 začalo **dánské** Ministerstvo kultury nabízet filtrační software veřejným knihovnám, speciálně dětským. Náklady činí přibližně 400.000 €. Využití této nabídky záleží na rozhodnutí knihoven. Problematice filtrování internetu byla v Dánsku věnována velká pozornost a během let 2001–2005 bylo provedeno několik průzkumů. V roce 2001 byl instalován do jedné knihovny filtrační software a posléze se rozběhla diskuse v knihovnách, parlamentu a v tisku. Filtrování internetu začali požadovat politikové. Mínění knihovníků, která se objevila v tisku se přiklánějí více k výchově dětí a nemyslí si, že problém vyřeší filtrování internetu, vzrůstá pozornost k nebezpečí dětské pornografie a k potenciálnímu nebezpečí plynoucímu z používání chatu dětmi a mladistvými. Některé knihovny omezily přístup k některým chatovacím stránkám <http://www.arto.dk>. Jaké byly výsledky dialogu mezi politickým systémem a knihovnami? V roce 2003 souhlasilo s využitím filtračního softwaru 25% knihoven. Knihovny pocítovaly tlak ze strany politiků a rovněž ze strany rodičů. Diskuse se věnovaly právu na svobodný přístup k informacím, ceně, kvalitě filtračního softwaru, ale netýkaly se umístění, kontroly využití těchto systémů. Diskuse se vedla na třech úrovních: principiální – právo na informace, obavy z rozšíření filtrování a cenzury do dalších oblastí života, technologické úrovně filtrů a chování uživatelů. Závěrem diskusí bylo, že pornografické stránky pravděpodobně nejsou největším problémem knihoven, ale spíše jiné formy

nevhodného chování uživatelů tj. nadměrné využívání chatovacích, seznamovacích stránek, hraní počítačových her a prohlížení stránek vedoucích ke kriminalitě.

V USA je internetový filtrační software ošetřen legislativně, zákon The Children's Internet Protection Act (CIPA), který vešel v platnost 21. prosince 2000 a umožňuje školním a veřejným knihovnám instalovat software, který blokuje stránky: obscénní, pornografické, škodlivé pro nezletilé (věková hranice 17 let). Podrobně řeší problematiku filtrování internetu na svých stránkách Americká knihovní asociace ALA

<http://www.ala.org/ala/washoff/WOissues/civilliberties/cipaweb/cipa.htm>

Technologii filtrování, včetně popisů programů, cen nalezneme na :

<http://libraryfiltering.org/>

Pokud se knihovny rozhodnou využívat a instalovat filtrační software, mohou narazit na žalobu uživatelů, kteří požadují neomezený přístup. Mohou se odvolat např. na mezinárodně akceptované normy, jako je např. Všeobecná deklarace lidských práv z roku 1948, jejíž článek 19 praví: „Každý má právo na svobodu přesvědčení a projevu; toto právo nepřipouští, aby někdo trpěl újmu pro své přesvědčení, a zahrnuje právo **vyhledávat, přijímat** a rozšiřovat informace bez ohledu na hranice“. I v případě, že knihovny nevyužijí legislativní možnosti a neinstalují filtrační software, mohou je žalovat rodiče dětí, kteří toto omezení vyžadují. Žaloby se projednávají u soudu a závazné je jeho rozhodnutí.

V **České republice** by se možnost využívat filtrační software musela upravit legislativně z důvodu mravnosti, viz Článek 17 (4) Listiny základních práv a svobod:

(1) Svoboda projevu a právo na informace jsou zaručeny.

(2) Každý má právo vyjadřovat své názory slovem, tiskem, obrazem nebo jiným způsobem, jakož i **svobodně vyhledávat, přijímat a rozšiřovat ideje a informace bez ohledu na hranice státu.**

(3) Cenzura je nepřípustná.

(4) Svobodu projevu a právo vyhledávat a šířit informace **lze omezit zákonem**, jde-li o opatření v demokratické společnosti nezbytná pro ochranu práv a svobod druhých, bezpečnost státu, veřejnou bezpečnost, **ochranu** veřejného zdraví a **mravnosti**.

Knihovny versus World Wide Web

Knihovníci vždy tvrdě pracovali na tom, aby si získali důvěru rodičů a dětí. Důvěra se zakládala na tom, že knihovna je bezpečným místem pro děti a poskytuje uživatelům důvěryhodné informace. Tradičně knihovny doplňují zdroje od vydavatelů, kteří cítí zodpovědnost recenzovat a redigovat knihy, aby zaručili správnost a spolehlivost informací. Protikladem je World Wide Web. Svoboda vybrat informace na webu je neomezená a nekontrolovaná. Každý si může vyhledávat informace, které vypadají profesionálně, ale obsahují i neobjektivní, nekorektní, chybné a nebezpečné infor-

mace. Jsou to informace od kohokoliv a pro všechny. Internet hrozí ztrátou důvěry, pokud knihovny dovolí dětem vyhledávat bez dohledu, bez předchozího poučení. Mnoho dětí navštěvuje knihovny bez doprovodu rodičů a odpovědnost se automaticky přesouvá na pracovníky knihoven.

WWW může vypadat jako ideál demokracie, ale k nalezení spolehlivých informací musí být každá webová stránka podrobena kritickému pohledu. Existují různé kategorie k hodnocení webových stránek

Metody hodnocení webových stránek a výchova uživatelů knihoven

Na základě průzkumu bylo zjištěno, že mnoho mladistvých je přesvědčeno o tom, že informace, které vyhledají na internetu, musí být pravdivé. Velmi často děti i jejich učitelé nepřemýšlí o tom, kdo je zodpovědný za informace na webu, zdali jsou pravdivé, spolehlivé nebo neobjektivní. Studenti byli léta zvyklí půjčovat si knihy, aniž museli hodnotit jejich kvalitu. S nástupem webu naléhavost ohodnocení zdrojů dramaticky vzrostla. Uživatelé knihoven vyhledávají na Googlu nebo Yahoo a jsou konfrontováni s nevyhodnocenými zdroji, webovými stránkami z celého světa. Každým rokem se informace násobí ve stále větším počtu nových webových stránek. Hodnocení webových stránek na mnoha úrovních by se mělo stát podstatou knihovních školících programů. Pracovníci knihoven mají jedinečnou příležitost využít svých profesionálních dovedností, aby pomohli studentům a učitelům porozumět webovým zdrojům. Knihovníci by měli nabízet evaluační pomůcky pro vyhledávání, rozvíjet obsahově bohaté webové stránky a garantovat uživatelům širokou sbírku vyhovujících webových zdrojů. Učit informačním dovednostem by mělo být prioritou vzdělávacích programů knihoven. V minulosti knihovníci často neměli příležitost pomáhat studentům rozvíjet dovednosti vyžadující kritické hodnocení, protože mnoho učitelů užívalo k výuce ověřené učebnice, které obsahovaly definice a podstatné informace. Studenti nebyli podporováni v rozvoji dovedností důležitých k lokalizaci a vyhodnocení informací relevantních k učebním osnovám a jejich vlastním informačním potřebám. Tyto zvyklosti změnil internet, učitelé si uvědomují obrovské množství zdrojů dostupných na webu a význam informační gramotnosti v současném digitálním světě. Jestliže očekáváme, že studenti se stanou nezávislými, celoživotně se vzdělávacími a produktivními občany, musíme mít jistotu, že budou informačně gramotnými. Studenti musí být schopni lokalizovat relevantní informace, vyhodnotit jejich hodnověrnost, analyzovat a využívat je ke studiu i v osobním životě.

Metody výuky

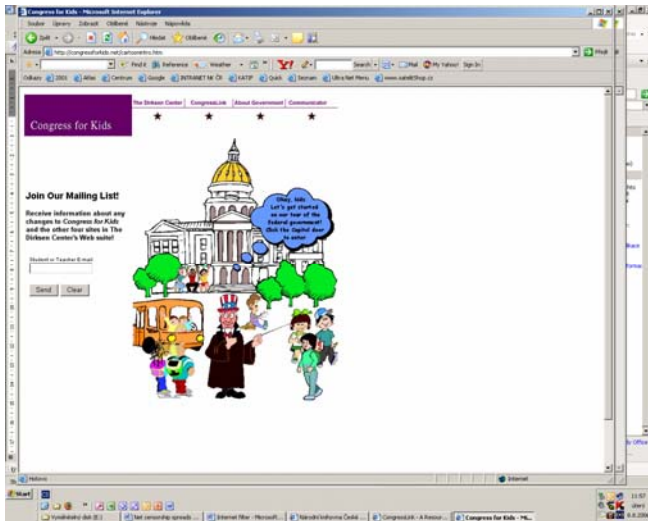
Při výuce hodnocení webových stránek musíme klást a nalézt odpověď na následující otázky.

Obecně použitelné otázky

První otázkou, když hodnotíme webové stránky, je jejich **účel**. Jaký je jejich základní obsah a pro které uživatele jsou primárně určeny. Je jejich

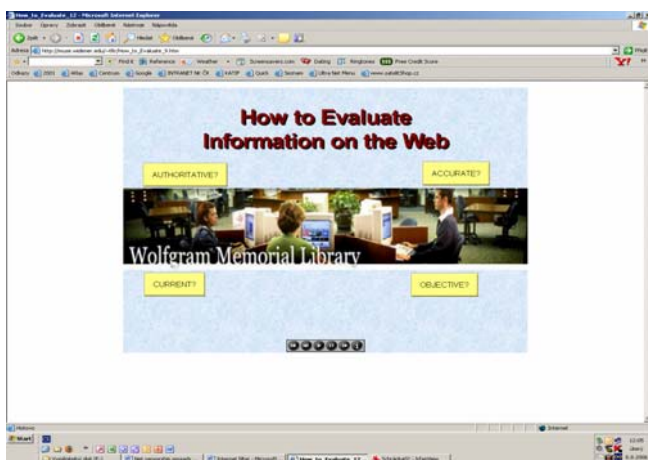
účelem informovat, vzdělávat, bavit, ovlivňovat, zkreslovat? Když identifikujeme záměr webových stránek, je snazší jejich hodnocení.

Příklad: CongressLink <http://www.congresslink.org/index.htm>

Velmi dobře je zpracovaný vzdělávací modul hodnocení webových stránek J. Alexandra a Marshi Tate z Wolfgram Memorial knihovny, Widenerské univerzity.

http://www.widener.edu/Tools-Resources/Libraries/Wolfgram_Memorial

Otázka **odbornosti/důvěryhodnosti** webových stránek .

Kdo je vlastníkem webových stránek a jaký má kredit, autoritu? Nalezneme na stránkách kontakt na autora? Studenty můžeme pověřit menší detektivní prací zjistit z URL adresy, zda se jedná o stránky vzdělávací, vládní, společností, individuální, mohou přitom využít služeb <http://www.inter.nic.net/whois.html> ke zjištění internetové domény, vlastníka serveru, jména serveru a další informace.

Příklad: <http://www.jsc.nasa.gov/Bios/index.html>

OBSAH

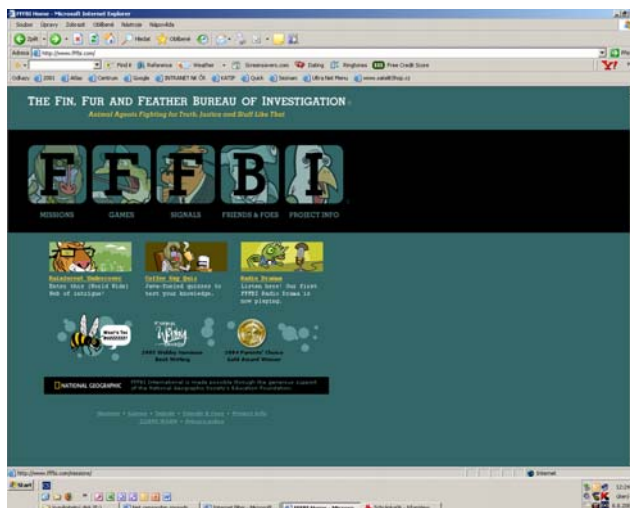
Příklady otázek, podle kterých hodnotíme obsah stránek.

Obsahují webové stránky přesné, seriózní informace? Kdy byly webové stránky naposledy aktualizovány? Jsou odkazy aktuální, anotovány? Nemají množství pravopisných chyb? Zdá se být obsah faktický, pravdivý, původní, dogmatický? Je evidentní nějaká forma zaujatosti? Obsahuje stránka původní zdroje dokumentů? Jsou přítomny multimediální prvky a napomáhají porozumět obsahu? Mají webové stránky datum copyrightu? Fungují hypertextové odkazy? Je možnost tisku, obsahují archiv tištěných materiálů? Uvádějí přesné citace?

DESIGN

Má webová stránka dobrý design? Jaké je použití barev, ikon, vyhledávání na stránkách, helpů, obsahují grafické upoutávky?

Příklad: <http://www.fffb.com/>

NAVIGACE

Je pohyb na stránkách snadný, jednoduchý? Má stránka interní, externí odkazy? Je lehký návrat na homepage? Jsou jasné popsány odkazy? Jsou funkční linky? Obsahují stránky mapu stránek, helpy?

Příklad: The Living Room Candidate: American Campaign Commercials 1952–2004 <http://livingroomcandidate.movingimage.us/index.php>

Otázky, které hodnotí význam stránek pro vzdělávání

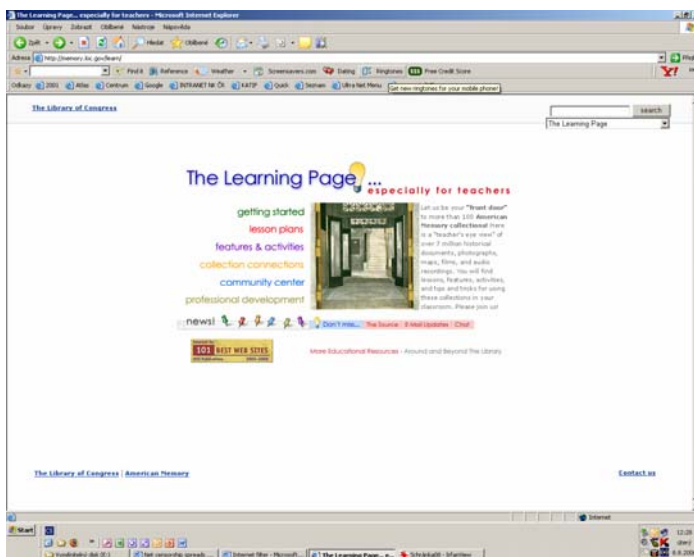
Jsou stránky efektivní ve vzdělávacím procesu? Jaký mají stránky dopad na výuku studentů, čím se liší od klasických učebnic? Jsou nalezené informace ucelené, aktuálnější než tradiční zdroje? Které rysy stránek vedou k hlubšímu porozumění výuky, obsahu?

PROJOJENÍ SE STUDIEM

Podporují a rozšiřují webové zdroje studijní plány? Koresponduje obsah internetových zdrojů se studijními plány? Nabízí stránky podpůrné vzdělávací materiály? Jsou webové stránky interaktivní? Umožňují uživatelům online vkládání dat, sdílení informací?

Kongresová knihovna na webové stránce American Memory nabízí na pomoc učitelům využití primárních zdrojů ve výuce.

<http://memory.loc.gov/ammem/>

Některé webové stránky rozčleňují vzdělávací zdroje, aby mohly být snadno využity pro učební osnovy.

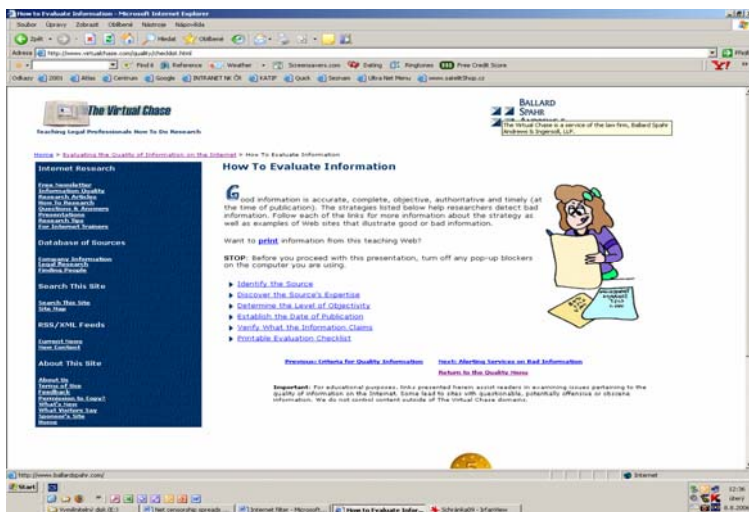
Příklad Blue Web'N <http://www.kn.pacbell.com/wired/bluewebn/apptypes.html> identifikuje vzdělávací weby podle pomůcek, zdrojů, lekcí, doporučení, konzultací, programů.

UČEBNÍ KONTEXT

Webová stránka je zaměřena na výuku studentů o umění, <http://artsconnected.org/>, je určena pro různé věkové kategorie, obsahuje příručky pro učitele.

Webové stránky, které nabízejí pomůcky k výuce informační gramotnosti

Webová stránka Hodnocení kvality informací www.virtualchase.com/quality/index.html Nabízí mnoho užitečných pomůcek, které napomáhají hodnocení internetových stránek a mnoho dalších informací o evaluačním procesu. Ačkoliv je stránka určená pro dospělé, může být úspěšně využita i pro studenty ve věku 6–12 let.

Animované stránky www.thedogisland.com/ přenesou studenty na ostrov psů Dog Island. Interaktivní stránka je určena pro studenty středních škol. Úvod do sociálních studií nabízí studentům středních škol webová stránka Republic of Molossia at www.molossia.org/.

Informace o technologii Googlu mohou studenti získat zábavnou formou na „holubičí“ stránce www.google.com/technology/pigeonrank.html. Webová stránka McWhortle Enterprises www.mcwhortle.com/ objasňuje jak se vyhnout falešným, nepravdivým internetovým stránkám.

Závěr:

Pokud bychom si měli odpovědět na otázku, zda je cenzura a filtrování internetu dobrou službou, názory budou pravděpodobně rozlišné. Mým osobním názorem je, že instalování filtrovacích softwarů nemůže plně zaměřit problémům, které se objevily v souvislosti se „zneužíváním“ internetu v knihovnách. Pravdou je, že pracovníci veřejných, dětských knihoven mají částečně zodpovědnost za chování uživatelů využívajících internet. Do jisté míry by tento problém mohly vyřešit kurzy informační gramotnosti zaměřené na evaluaci webových stránek. Nejobtížnější je výchova nejmladších dětí, protože jejich kognitivní schopnosti se postupně vyvíjí. Pro inspiraci jsem vybrala několik příkladů, které ilustrují informační výchovu dětí a studentů v zahraničí. Dovednost hodnocení webových stránek by bylo vhodné integrovat do školní výuky v rámci informační gramotnosti.

Literatura

- BERGER, Pam. How to Evaluate Websites: For Better or Worse. *Information Searcher* [online]. 2006, vol. 16, no. 2 [cit. 2006-08-06], s. 1-10. ISSN 1055-3916.
- COLARIC, Susan. Children, Public Libraries, and the Internet: Is It Censorship or Good Service?. *North Carolina Libraries (Online)* [online]. 2003, vol. 61, no. 1 [cit. 2006-07-26], s. 6-12.
- CRANE, Beverley. Keeping Kids Safe on the Internet - Filtering Software: Yes or No?. *Information Searcher* [online]. 2005, vol. 15, no. 3 [cit. 2006-07-25], s. 24-27. ISSN 1055-3916.
- EFRON, M., et al. OpenChoice: An Internet Filter for Public Libraries. *Texas Library Journal* [online]. 2005, vol. 81, no. 3 [cit. 2006-07-05], s. 92-94. ISSN 0040-4446.
- FRECHETTE, Julie. Cyber-Democracy or Cyber-Hegemony? Exploring the Political and Economic Structures of the Internet as an Alternative Source of Information. *Library Trends* [online]. 2005, vol. 53, no. 4 [cit. 2006-07-06], s. 555-575. ISSN 0024-2594.
- HAMILTON, Stuart. Internet Accessible Information and Censorship, Intellectual Freedom and Libraries--a Global Overview. *IFLA Journal* [online]. 2002, vol. 28, no. 4 [cit. 2006-08-03], s. 190-197. ISSN 0340-0352.
- KRANICH, Nancy. Filtering Materials on the Internet Contradicts the Value of Open Access to Material. *Public Libraries* [online]. 2005, vol. 44, no. 4 [cit. 2006-07-10], s. 198-200. ISSN 0163-5506.
- MISSLER, Jan. *Zakázané uličky v globální vesnici* [online]. 2006 [cit. 2006-06-19]. Dostupný z [www: <http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=2321>](http://www.literarky.cz/?p=clanek&id=2321).

- MORGAN, Candace D. Internet Filtering and Individual Choice. *OLA Quarterly* [online]. 2004, vol. 10, no. 4 [cit. 2006-08-02], s. 5-7. ISSN 1093-7374.
- PORS, Niels Ole. *Danish View to Filters And Blocking Programs : Whose Internet?* [online]. 2006 , 2006 [cit. 2006-08-02]. Dostupný z WWW: <http://kirjastoseura.kaapeli.fi/admin/luennot/liite_871>.
- SMEJKAL, Ladislav. Americké knihovny a školy zamezí mládeži přístup ke škodlivým internetovým stránkám. *Ikaros* [online]. 2001, roč. 5, č. 4 [cit. 2006-08-09]. Dostupný na WWW: <<http://www.ikaros.cz/node/731>>.
- TROUTNER, Joanne. Best Sites for Information Literacy Tools. *Teacher Librarian* [online]. 2005, vol. 33, no. 2 [cit. 2006-08-07], s. 39-40. ISSN 1481-1782.
- WARD, Mark. *Net censorship spreads worldwide* [online]. 2006, 4 May 2006 [cit. 2006-08-01]. Dostupný z WWW: <<http://news.bbc.co.uk/2/hi/technology/4973114.stm>>.